

Q.K. 368p5

(X 1882572)

Π m
490

IVLII AGRICOLAE
ORTVS, EDVCATIO
ET STVDIA,

e cap. IV. vitæ ipsius à Cornelio

Tacito scriptæ.

De quibus,

DEO BENE IUVANTE,

In illustri Academia Ienensi,

PRAESIDE

Viro Amplissimo, atque Excellentissimo

DN. IO. ANDREA BOSIO

Historiarum Professore ordinario

*Dn. Patrono & Præceptore singulariter suspiciendo
publicè respondebit*

GEORGIVS FRIDERICVS GVMPELZHAIMER

Argentinenfis

a. d. Junii

JENAE

Typis SAMUELIS KREBSII

ANNO O. R. MDCC LIX.

ILLVSTRIS. AC. LIBERAE
SACRI. ROM. IMPERII

REIPVBLICAE

RATISBONENSIS

DN. CONSVLIBVS

TOTIQVE. ORDINI
SENATORIO

VIRIS. MAGNIFICIS. PERSTRENVIS
NOBILISSIMIS. AMPLISSIMISQVE

PATRIAE. PATRIBVS. GRAVISSIMIS

QVORVM. CONSILIO. PRVDENTIA. DEX
TERITATE. CVRAQVE. INDEFESSA

PVBLICA. RES. SALVSQVE. CIVIVM
SVSTINETVR

DIGNITAS. INCLITAE. VRBIS. AC. SPLENDOR
CONSERVATVR

ELEGANTIORES. LITTERAE. HARVMQVE
CVLTORES

RARA. INVSITATAQVE. MVNIFICENTIA
SOLLICITVDINE. INCREDIBILI

DOMI. FORISQVE. FOVENTVR. ALVNTVR
ET. QVANTVM. IN. IPSORVM. MANV. POSITVM

PRETIVM. NITOREMQUE. PRISTINVM. RECIPIVNT

OB. INGENTIA. IPSORVM. IN. REMPVBLICAM
ALTERAM. MEAM. VELVTI. PATRIAM
MERITA

OB. INCOMPARABLEM. ERGA. ME. FAVOREM
AC. BENEVOLENTIAM

OB. INNVMERA. DENIQVE. MIHI. MEISQVE
INDE. AB. ALIQVAMVLTIS. ANNIS

LIBERALI. MANV. EXHIBITA. BENEFICIA
HASCE. PAGINAS

MOLE. EXIGVAS. SED. INGENTIS. PROMTIQVE
ADFECTVS. AC. OBSEQVII. INDICES

IN. PIGNVS. GRATI. ERGA. BENEFACTORES. ANIMI
DEVOTISSIMA. MENTE. MANVQVE

DO. DICO. CONSECRO

PROSPEROSQVE. RERVM. SVCCESSVS

CVNCTAQVE. LAETA. AC. FAVSTA
TOTO. PECTORE. ADPRECOR

GEORGIVS FRIDERICVS
GVMPPELZHAIMER

JENAE. PRIDIE. KAL. IVLIAS

A. O. R. MD LXXIX.

In studiis tenuisse modum, res optima; quantum
Ad vitam satis est, qui sapit, ille sapit.

Tu GUMPELZHAIMERE, aliis quod suggeris, ipse
Exequere, & voto quod cupis, arte para.

Ars longa est, sed vita brevis, citò transvolat ætas;

Jamque per ambages non licet ire tibi.

Quid juvat abstrusas scire atque evolvere cartas?

Entia tot rerum quid rationis habent?

Non speciosa doce, sed quæ sint rebus agendis

Commoda, quæ patrio sint magis apta foro.

Pallas inest Themidi, Themis est in Pallade: utrumque

Excole, qui veri quæris honoris iter.

Hoc fac, & Agricolaë, de quo nunc disseris, ingens

Exemplum factis exprime, mente tene.

Huc Pater Agnatusque tibi præiere; sequendum est

Quò Te majorum nomina clara vocant.

JOHANNES ALBERTVS PORTNERVS,
Serenissimi Ducis VVurtemberg. Confilia-
rius, & Reip. Ratisbonens. Senator.

C.B.D.

C. B. D.

JVLII AGRICOLAE ORTVS, EDVCATIO ET STVDIA

e cap. IV. vitæ ipsius a Cornelio

Tacito scripta.

§. I.

Uæ de singulorum hominum rebus nar-
rari vel possunt, vel merentur, ea rheto-
res, & qui de vitis conscribendis præcipiunt,
In tria tempora dispartire solent: vnum, quod
effluxit ante natum hominem; alterum, quo
vixit; tertium, quo exiit e vita, quodque mor-
tem ejus insecutum est. Ad illud ortus per-
tinet, & quæ hunc antegressa sunt; hoc est, patria, genus, &
majores; tum si quæ vaticinia aut auguria antecessere. Ad i-
stud, habitus corporis, ingenium, educatio, institutio, for-
tuna, mores, quæque per vniuersam vitam bene secusue ges-
sit. Ad hoc denique, cui solum in vita functis locus est, ge-
nus & causa mortis, pompa funebris, luctus, fama, honores
defuncto habiti; itemque liberi, discipuli, ac ejuscemodi alia.

Quintil.

Inst. Or. 3, 7°

Voss. Par-

tit. Orat. 1°

4, 6. & seqq.

§. II. Hanc seriem rerum *Nicolaus Cassinus* libro X de
eloquentia sacra & humana cap. VI. ait multum olere scholæ, &
nisi gratis aspergatur, acutisque sententiis exstimuletur, sidere ac
languescere. Et tamen paullo ante fassus erat, hunc ordinem
veteribus placuisse: Nam *Isocratem* in *Euagora* exornando hunc

A 3

dicendi

se

S,
ia-

.D.

2 JULII AGRICOLAE

dicendi tenorem sequutum esse: nec multum ab eo in Antoniiviti-
tuperatione declinasse M. Tullium. Quin & Plinium in no-
bili panegyrico idem ferme iter adgressum esse. Quæ duo nescio,
annon mutuo se tollant perimantque. Nobis sane minime
scholasticum aut languidum videtur, quod summi Oratores
in præstantissimis operibus suis sequuti sunt. Neque alia, cre-
do, mens Tacito fuit; qui cum foci vitam resque gestas nar-
rare institueret, hunc potius, quam alium quemuis ordinem
delegit. Quanquam Tacitum & alia ratio tuetur; quod scili-
cet, ut a sibi monuimus, non tam oratoris, quam historici mu-
nere in hoc libro fungi voluit.

§. III. Ac quarto quidem capite, cui hanc dissertationem
destinauimus, ORTVM Agricolaë persequitur, annexa sta-
tim ratione EDUCATIONIS & STUDIORVM, ad-
mistisque etiam, quæ INGENIVM & indolem eius decla-
rant. Atque hæc omnia breuiter, & velut aliud agendo; siue
quod plura sibi comperta non essent, seu, quod magis credi-
derim, quoniam antiquitus vsitata ratione, cuius sub initium
libelli meminit, non tam ortum ac primam ætatem Agricolaë,
quam facta moresque posteris tradere constituerat; gnarus, hæc
aut sola aut potissimum in vitis illustrium virorum obseruari
debere. De quo nonnihil diximus Dissertatione præcedenti.

§. IV. ORTVS descriptio tria complectitur; Familiam,
patriam, maiores. FAMILIAM, seu potius gentem (diffe-
runt enim, ut pars & totum) Iulium nomen haud obscure in-
dicat: nobilissimam illam, & quod inter omnes antiquissimos con-
stabat, ab Anchise ac Venere genus deducentem. de qua, præter
Rich. Streinium, Ant. Augustinum, Fulv. Ursinum in Familiis Ro-
manis, Henningum in Theatro genealogico tomo IV, aliosque, si-
gillatim egit Io. Moningerus, & post eum Io. Glandorpius; sed
ita, ut ob quædam minus accurate tradita subinde acres eru-
ditorum reprehensiones incurrerit. Quas etiam Elias Reusne-
rus expertus est, qui in plerisque omnibus Glandorpium im-
prouide sequutus erat. Scio, sub Imperatoribus novos homi-
nes, siue in honorem eorum, quorum beneficio ius ciuitatis
impe-

cap. 1, r.

Vellei. Pa-
terc. 2, 41, 1.

p. 851. &
seqq.

vid. Rade-
us in Vita
Marsulli.

impetraſſent, ſiue pro arbitrio, præſertim poſtquam Caracalla Imp. omnes, qui in Vrbe erant, ciues eſſe iuſſiſſet, nobiliſſimarum familiarum nomina, in his & Iulium, adſumſiſſe: immo Imperatores ipſos, poſtquam mos plura nomina vſurpandi inuectus eſt, *Antonii, Aurelii, Flacci, Valerii*, aliaque gentilia nomina adſciuiſſe; totamque adeo nominum ac familiarum rationem turbatam ac confuſam. Quæ res ignorata aut neglecta *Ant. Auguſtinum* in eum errorem coniecit, vt Iuliam Aquiliam Seueram, vxorem Elagabali, M. Iulium Philippum, C. Iulium Verum Maximinum, eiusque filium C. Iulium Verum Maximum, itemque C. Iulium Æmilianum, Q. Iulium Licinium Saloninum, Gallieni F. Flauium Iulium Criſpum & Fl. Iulium Conſtantium, filios Conſtantini Magni, cum nonnullis illorum temporum Conſulibus, qui pariter eo nomine vſi ſunt, ad gentem Iuliam referret. Cum tamen non magis ad eam pertinuerint, quam ad Antoniam, Aureliam, Flauiam, Valeriam, &c. qui per eadem tempora nominibus illis appellari ſe paſſi ſunt. Sed ea conſuetudo æuo Caligulæ, quo pater Agricolæ Iulius Græcius vixit, nondum inualuerat: inuiolatis adhuc iuribus familiarum, necdum oborta confuſione, quæ deinceps tantum non omnem antiquitatem generis, ac imagines maiorum obſcurauit. Vt proinde dubitari non debeat, Agricola e familia quadam gentis Iuliæ duxiſſe genus: ſiue reuera maiores eius inde deſcenderint; ſiue quis eorum per adoptionem illuc tranſierit. Porro cum in gente Iulia non ſolum patriciæ, ſed etiam plebeiæ familiæ eſſent (quod vel ex eo apparet, quod vnus alterque Iuliorum Tribunatu plebis functi leguntur) Noſter e plebeiarum vna ortus fuit. Id quod clare docet, quod *a Veſpaſiano inter patricios adſcitus eſt*, vt e *cap. IX* cognoscimus. Quoniam autem familia illa cognomine nota fuerit, non magis nouimus, quam vnde *Agricola* cognomen Noſter acceperit. Neque enim credibile eſt, vniuerſæ familiæ fuiſſe.

§. V. PATRIA *Forum Iulium* fuit, *vetus & illuſtris colonia*. Quo nomine duæ ciuitates in *historia Romana* occurrunt.

Vna

& Salmaſ. in not. ad hiſt. Aug. p. 169. & 426.

G. Anton. Auguſtin. in gentiliæ lia p. 59.

Vna Carnorum in Italia, quæ circumiacenti regioni, populo-
 que eam incolenti *Foroiubensium* nomen dedit; quod hodie-
 que, sed corruptum, retinet: de qua plura *Cluverius lib. I. Italia
 antiquæ cap. XX.* Altera Gallia Narbonensis, circiter 100 sta-
 diis Massilia distans, ac olim portu, theatro, arcibus, thermis
 & aquæductibus celebris; quorum omnium rudera & vesti-
 gia etiam nunc supersunt, nisi quod ubi portus fuit, hodie sic-
 cum littus & hortus conspiciuntur. Meminit eius Inscriptio ve-
 tus, *Paullo Merale* laudata, itemque *Mela lib. II cap. V.* & *Pli-
 nius Nat. hist. III cap. IV.* Vterque, si *viris doctis* credimus, *Colo-
 niam Octavianorum* vocat: quamquam non video, quid prohi-
 beat, Octavianorum illam *Coloniam*, quam *Plinius Pacensem
 & Classicam* appellari ait, pro distincta urbe accipere, ea fortas-
 sis, quæ in nummo veteri Augusti COL. IVL. OCTAV. voca-
 tur. *Strabo lib. IV* *καὶ ἑξ ἑβδόμου* *Cæsaris Augusti* vocat. Is enim
 rostratas naues, quas Actiaca victoria ceperat, huc misisse,
 semperque in hoc portu classem ad tuendam Gallia & Hispa-
 niæ oram habuisse dicitur. *Ptolemæus* est *Φόρῳ Ἰουλίου*; ho-
 diernis incolis *Freius*. Hac posteriore *Agricolam* ortum, ad-
 sentior *Cl. Virdungo*: quoniam dicitur *statim parvulum sedem
 ac magistram studiorum Massiliam* habuisse. Massilia enim huic
 Foroiulio, vt iam diximus, admodum vicina erat. Magis au-
 tem credibile est, e propinquo illuc missum, quam ex urbe Ita-
 liæ, quæ tota Alpium longitudine distabat. At qui factum est,
 inquires, vt Tacitus dicit *Romanum* vocaret, si Foro Iulio or-
 tus fuit? An Foro Iulio familia quidem eius oriunda, ipse ve-
 ro Romæ natus fuit? Aut *Romanus* dicitur, quod Forum Iulium
 colonia Romana erat; vel quod pater Romanus postea migra-
 uit? Video summis viris hæc in mentem venisse; nec inepte:
 vereor tamen vt ex rei veritate. Mihi *Romanum* heic Tacitus
 videtur opposuisse Græco; quæ natio, insita vanitate, plera-
 que non ad utilitatem, sed ad ostentationem discebat: secus,
 quam Romani, qui, præsertim si illustri nobilique loco nati
 essent, ea potissimum hauriebant, quæ fructum aliquem in
 actu rerum versaturis promitterent. De quo plura in sequen-
 tibus

*Merul. Cos-
 mogr. part.
 2. l. 3. c. 39.
 Virdung.
 ad h. l.*

Comm. 5.

tibus. Possis & dicere, *Romanum* appellatum per anticipatio-
nem, qui Romæ deinceps honores ac magistratus gessit.
Quemadmodum & *Senator* eadem ratione dicitur. Vt sensus
sit, vltra haustum fuisse e philosophia, quam concessum sit
ei, qui Romæ Senator futurus erat.

§. VI. E MAIORIBVS Agricola Tacitus vtrumque
auum ac parentes commemorat. De *avis*, omissis nominibus
ceterisque quæ narrari poterant, (neque enim genealogiam
texere instituit) hoc tantum, *utrumque fuisse Procuratorem Cæ-*
sarum. Quorum, ab Augusto institutorum, munus ab initio ad
solam collectionem ac administrationem reddituum atque tri-
butorum in prouinciis restrictum erat: post accessit, Claudio
auctore, iurisdictio in rebus quæ ad fiscum pertinebant, sine
tamen mero imperio, nisi in partem administrationis pro-
uinciæ venissent: quod interdum factum, præsertim in pro-
uinciis minoribus & quæ Præsides siue Rectores non habe-
bant. In iis enim omnia illis, quæ Præsilibus solebant, per-
missa erant; dicebanturque *Procuratores & Præsides*, vt apud
Gruterum in veteribus saxis Romanis; vel *Procuratores & Pro-* p. 423. 6. ☞
legati, vt in lapide Veronensi apud eundem. Magna eorum 487,
auctoritas postea fuit, quoniam ex instituto Claudii, senatus- p. 376. 6.
que consulto, rerum ab ipsis iudicatarum gestarumque par-
vis erat, ac si ab Imperatoribus ipsis iudicatæ gestæque fuis-
sent. Denique aditus hic ad magistratus atque honores am-
plissimos, simul *acquirenda pecunie breuius iter*, vt Noster ali- 16. A. 17. 3.
bi loquitur. Vnde Vespasianus Imp. *rapacissimis eorum ad Sueton. Ver-*
ampliora officia, quo locupletiores mox condemnaret, ex industria Spas. c. 16.
promotis pro spongiis dicebatur uti, quod quasi siccas madefaceret,
& exprimeret humentes. Addit Tacitus, *eam equestrem nobili-*
tatem esse, hoc est, aut parem dignitati Equitum haberi, aut
illustriores Equites ad munus illud adhiberi solere, atque ab
eo veluti quandam nobilitatem ac lucem accipere. Quan-
quam non solis Equitibus hic honor habitus. nam etiam li-
bertos sub Claudio ac insequentibus Imperatoribus ad pro-
curationes eiusmodi adhibitos legimus. Sed quæ tanta fuit

B

dignitas

dignitas ac potentia, quam liberti sub istis Imperatoribus non sint consequuti? Plura de hoc genere hominum *Cuiuslibet* XIX. observat. cap. XIII. Lipsius *Excursu II. ad Annal. XI. Taciti*, & *Iac. Gutherius lib. III. de offic. domus Aug. capp. XXXIII. & XXXIV.*

§. VII. Pater Agricolæ *Julius Græcinus* haud dubie is est, cujus duo volumina præceptorum de vineis *Columella I. de Rust. c. 1* laudat, quemq; *virum egregium* vocat & in exemplum magni animi proponit *Seneca II. de benefic. XXI.* Hujus à Tacito describitur dignitas, studia, fatum. Dignitas Senatoria fuit: cujus amplissimi Ordinis tanta etiam sub Imperatoribus veneratio erat, ut se ipsos quoque in eo numerarent, *Probus* que dixerit *Romanos Senatores mundi principes esse, tales fuisse & talesque futuros: tanta apud exteros dignatio, ut Soemus Arsacida Achemanidis Rex regibus oriendus, & postea iterum rex Armenia majoris, sub Marco Imp. Roma Senator ac consul creatus sit.* Testis *Iamblichus* apud *Photium* in *Myriobiblo.* Ne de aliis Senatorum prærogatiuis nunc dicam, quos tamen nimium, meo iudicio, extollunt, qui S. Rom. imperii Principibus æquiparari volunt: etiam cum de iis loquuntur, qui vigente libertate hunc honorem adepti fuere. Nam illis nihil, quod alicujus momenti esset, absque consensu Senatus aut etiam populi peragere licuit; Principes magnam partem summæ potestatis libere ac pro arbitrio exercere possunt. Jam si splendorem, potentiam, diuitias utrorumque recte compares, fortasse nec in plerisque Principibus Romanam magnitudinem desideres. Si recte, inquam, compares; hoc est, singulos cum singulis, potentiores cum potentioribus. nam de senatu uniuerso, quis dubitet multo latius imperasse, multoque potentiozem fuisse, quam sunt omnes totius Imperii Ordines? Sed hæc obiter. De studiis Græcini ait Tacitus, studio eloquentiæ sapientiæque notum fuisse: dignis Senatore artibus, immo necessariis. Ac de eloquentia quidem ejus vel hinc constare potest, quod *Silanum* accusare iussus est, virum, ut *3. A. 24. 6.* alibi noster ait, *per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellentem.*

Vid. l. 8. C.
de dignit.
& Vopsic. in
Probo

cod. 24.

imm. 26

lentem, ac præterea innoxium. Nam ad eam rem valida omnino eloquentia opus erat. *Sapientiam* autem illud ostendit, quod magno constantique animo recusauit facere, quod neque honeste neque tuto poterat. De quo mox plura. *Fatum* denique Græcini hoc fuit, quod *is*, quas diximus, *virtutibus* iram C. Cesaris meritis, & quia *Silanum* accusare iussus abnuerat, *interfectus est*. Erat hic Silanus frater D. Silani, sub Augusti principatu ob adulterium in nepti eius commissum exulis, & Tiberio demum imperitante Romam reuersi; nobilitate & eloquentia, vt iam diximus, præcellens, Consulatu sub Tiberio functus, ab eoque tanto in honore habitus, vt nunquam ferre sententiam de causa, in qua facta ab eo fuisset prouocatio, voluerit: a Caio vero, qui filiam eius Orestillam duxerat, ob virtutem & nobilitatem odio ac ludibrio habitus, tandemque, quod ingressum se turbatus mare non esset secutus, quasi spe occupandi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset, ad necem, secandasque nouacula fauces, compulsus. Videndi *Tacitus Annali II cap. LIX*, & *Ann. III cap. XXIV*, *Suetonius Caligula cap. XXIII*, & *Dio haud longe ab initio libri LIX*. Talem tantumque virum Græcinus accusare iussus, fortiter restitit, morique maluit, quam inhonesta turpique accusatione famam virtutis suæ fœdare, conscientiamque onerare. Qua vnare meruit *viri egregii* elogium, quod illi *Seneca* bis tribuit, *epist. XXIX*, & *II de beneficiis cap. XXI*; quo posteriore loco & aliud magni eius animi documentum habes. Quod autem Noster ait, *virtutibus suis iram C. Cesaris meritum*, id præclare expressit idem *Seneca*, cum ob hoc vnum a C. Cesare occisum ait, quod *melior vir erat, quam esse quemquam tyranno expediret*. Nempe hæc vera mortis causa, recusata accusatio tantum prætextus aut occasio fuit.

§. VIII. Superest mater Iulia Procilla, quam etsi prudentia (vt e seqq. paret) aliisque haud dubie virtutibus insignem, heic tantum ob *raram castitatem* commendat *Tacitus*: credo, quod hæc præcipua laus fæminarum, ac veluti propria est. Elegans in hanc rem locus est apud *Hieronimum lib. I aduersus Io-*

IVLII AGRICOLÆ

uiuianum, quem non pigebit adscribere. Doctissimi, inquit, vi-
ri vox est, pudicitiam in primis esse retinendam: qua amissa, omnis
virtus ruit. In hac muliebrium virtutum principatus est. Hæc pau-
perem commendat, diuitem extollit; deformem redimit, exornat
pulchram: bene meretur de maioribus, quorum sanguinem furtina
sobole non vitiat: bene de liberis, quibus nec de matre erubescen-
dum, nec de patre dubitandum est: bene in primis de se, quam a con-

* Sarisber. tumelia * externi corporis vindicat. — Viros † consulatus illu-
alieni sorp. strat, eloquentia in nomen æternum effert, militaris gloria trium-
vendicat. phusque nouæ gentis consecrat. Multa sunt, quæ * præclara ingenia
† Sar. con- nobilitent. Mulieris † virtus proprie pudicitia est. Hæc Lucretiam
fulares illu. strata equauit, nescio an & prætulerit: quoniam Brutus, non posse
strat elo- Bruto equauit, nescio an & prætulerit: quoniam Brutus, non posse
quentia, in seruire, a fœmina didicit. Hæc equauit Corneliam Graccho, hæc
n. a. trans- Porciam alteri Bruto. Notior est merito suo Tanaquil. illum inter
fert gl. mi- multa regum nomina iam abscondit antiquitas: hanc rara inter fœ-
litaris, tri- minas virtus altius seculorum omnium memorie, quam ut excide-
umphosq; re possit, infixit. Hæc Hieronymus, & ex eo magnam partem, pau-
n. g. c. cis immutatis, Ioannes Sarisberiensis lib. IIX Polieratici cap. XI.
* Sar. per se Pertinet huc & elegans dictum Mariæ, Eduardi Lusitaniæ re-
clara. gis filiæ, & Alexandri Farnesii post vxoris: reliquas virtutes ut-
† Sar. pro- cunque dissimulari in fœminis posse; castimonia gloriandum. Re-
pria virtus. fert Strada Dec. I belli Belgici lib. IV. Plura in hanc rem, & more
gentis suæ acute, Franciscus Maria Pirogallus, scriptor Italus, in
* Riflessioni opusculo, quod inscripsit * Reflexiones politicas Solis e doctrina
politiche Cornelii Taciti in vita Iulii Agricola, reflexione X. Quam rara
del Sole hæc virtus, Agricolaæ æuo, in Romanis fœminis esset, apparet e
della dot- Satyra VI Iuuenalis, cui, inter alia, digna res sacrificio ac fol-
trina di. lenni gratulatione visa est,
Corn. Taci- Si cui contigerit capitis matrona pudici.
to nella Vi-
ta di Giulio
Agricola,
in Pavia
1644.

§. IX. Sufficere hæc possunt ad intellectum eorum, quæ
de ortu Agricolaæ Tacitus noster literis consignauit. Superest,
vt ex hac parte capitis excerpamus, quæ ad vsum vitæ ciui-
lemque prudentiam faciunt. Ex iis quæ diximus, apparet Agri-
colam colonia veteri & illustri (quæ præcipuæ urbium laudes
habentur) ortum, ciuemque adeo Romanum fuisse. Quæ pa-
trix

tria prærogatiua haud minimum adiuventi præbere solet ad
maiora grassantibus. Equidem negari nequit, quod ait Poëta, *Iuuenal.*
Sat. 5.

Summos posse viros, & magna exempla daturos,

Veruecum in patria, crassoque sub aëre nasci:

ac non simpliciter, ubi prognatus, sed ut moratus quisque sit. spectan-
dum; nec qua regione, sed qua ratione vitam viuere inierit, conside-
randum esse, monente Apuleio. *Apol. 2.*

An enim Platonem magis com-
mendat, (verba sunt Vopisci in Aureliano) quod Atheniensis fue-
rit, quam quod unicum sapientiæ munus illuxerit? An eo minores
inueniuntur Aristoteles, Stagirita, Eleatesque Zenon, aut Anachar-
sis Scythæ, quod in minimis nati sunt viculis, cum illos ad cælum
omnis philosophiæ virtus extulerit? Nihilominus multis, præfer-
tim in repub. versantibus, profuit locus, in quo nati fuerant, si
clarus & illustris; nocuit, si ignobilis & obscurus, aut alia caus-
fatalis, ut eius pudere quem iure possit. Exemplo est Myson
Chenæus, inter septem Sapientes numerari solitus, quem Ari-

stoxenus apud Laërtium ait ob hoc inglorium (ἀδόξον) fuisse, quod lib. 1.
non ex vrbe, sed ex vico, eoque obscuro, natus esset: indeque factum,
ut quæ ab ipso facta erant, (τὰ αὐτοῦ) a quibusdam Pisistrato tyran-
no tribuerentur. Sed & peregrinitas multis impedimento est

ad præcipua munia ciuilia adspirantibus: neque immerito.
Nec enim eadem in administratione reipub. pietas ac fides,
eadem constantia, peritia, diligentia, idem denique fauor ci-
uium procerumque, ab iis, atque ab indigenis, speratur.

§. X. Iam quod senatorio & equestri genere, parentibus-
que virtute conspicuis prognatus fuit, annon par, aut etiam
maius, ad maiora nitenti decus ac robur fuit? Quamquam e-
nim virtutis potior habenda ratio, quam maiorum ac nobili-
tatis; eaque si adsit, optimus quisque putandus sit nobilissimus: ta- *Vellei. 2.*
men si virtus coniuncta cum ortu nobili, præferenda hauddu- *128. 1.*
bie est nudæ, & hac prærogatiua destitutæ, nisi hæc plane sit
eximia. Immo eximia quoque virtus sæpe mediocri, sed illu-
stri ortu nobilitatæ, posthabenda est. Ad illustres præsertim
functiones reipublicæ, ut magistratus maiores, legationes, &
potiora aulæ ministeria non temere adhiberi decet vili &

ignobili loco natos, nec vllis maiorum imaginibus illustres. Vilefcunt enim cum officia ipfa, tum Principes, qui tales illis præficiunt: inuident ac irafcuntur Proceres, alique ortu nobiles, obscuros homines sibi præferri æquariue: indignantur exteri Principes, se despici aditu & confortio plebeiiorum: denique nihil generosum, nihil fidum, nil moderatum ab illis expectari potest. Quæ omnia secus euenire solent in nobilibus, aut qui claris parentibus prognati sunt. Vid. *Cicera epist. I & II ad Q. fratrem*, *Lipsius III politic. cap. X.* & *Frider. Marselaer lib. I Legati sui dissert. XI.* Huic Nobilium prærogatiuæ, quam publicæ aut imperantium vtilitati debent, accedunt aliæ, quas origini suæ, indeque natæ dignitati, cui indiuiduo nexu adhærent. Tales sunt, quod magnis ac potentibus hominibus, propinquis aut amicis vtuntur; quod multis priuilegiis honoribusq; gaudent; quod plerumque opibus, quantis ad præclara adgredienda opus est, abundant; quod domesticis exemplis, metuque dedecoris, ad virtutem acrius instigantur; denique quod peculiari quadam ratione animos cum vulgi, tum potentiorum sibi conciliant. Nam verissimum est, quod nonnemo dixisse fertur, *ad fauorem eorum, quibus primo congressu placere cupias, inclinandum nullum potentius carmen esse, quam natales.* Quibus omnibus instructi præfidiis, mirum non est, si facilius, quam cæteri mortales, ad summa quæque enituntur. An igitur, inquires, noui homines (sic vocari solent, qui ex se & sua virtute, non maiorum gloria, inclaruere, ac velut medium inter nobiles & ignobiles tenent:) a summis dignitatibus plane arcendi sunt? Nolim simpliciter arceri, si eximia sit eorum virtus, ac in reipub. merita. Nam ab illorum partibus stat ipsa ratio, quæ docet, cuiuscunque animo virtus inest, ei plurimum debere tribui; stat perpetua consuetudo Romanorum, quæ ab omni æuo novos homines ad summam reipub. admonerunt; stat denique felix euentus & ingens vtilitas, quam ex hoc hominum genere eadem gens hausit, vt exempla Ti. Coruncanii, M. Catonis, C. Marii, M. Ciceronis, aliorumque, *Velleio lib. I cap. CXXIIX* & Claudio Cæ-

fari apud *Nostrum Ann. XI cap. XXIV* recensita, ostendunt. Sed cauendum, ne nimium, & cum exclusione Nobilium, extollantur; quod sub Arcadio & Honorio Imperatoribus factum non parum illorum temporum corruptelam auxit. vid. *Bæcler. ad d.l. Velleii.*

pag. 295.
& seqq.

§. XI. In Græcino tria merentur obseruari, *Studia, Fatum, Prudentia.* *Studia* quod attinet, laudabili & antiquissimo instituto coniunxit *Eloquentiam ac Sapientiam*; quæ duo seiungi non debent. Neque enim efficax & reipub. utilis esse potest *Sapientia*, cui *Eloquentia* deest; & vicissim *Eloquentia* plerumque vana & noxia est, si absit *sapientia*, & quæ ex hac nascitur, virtus. Vera enim *sapientia* non tam cognitione & scientia, quam factis censeretur debet. Pertinet huc illustris locus *Ciceronis lib. III de Orat. cap. XV, & continentibus*, ubi docet, antiquissimis temporibus arctissime inter se deuincta hæc studia, eandemq; doctrinam fuisse & recte faciendi & bene dicendi magistram; neque disiunctos doctores, sed eosdem fuisse viuendi præceptores atque dicendi. Postea nonnullos, qui a re civili & negotiis publicis aut exclusi essent, aut sponte abstinerent, in primis *Socratem*, sapienter sentiendi & ornate dicendi scientiam, re coherentem, & antea communi philosophiæ nomine appellatas, disputationibus suis separasse: indeque discidium illud exstitisse cordis & linguæ, absurdum sane, & inutile, & reprehendendum, ut alii nos sapere, alii dicere docerent. Dignus est locus, qui cum cura legatur. Iungentur non inutiliter, duo priora capita libri XII *Institutionum Oratoriarum Quintiliani*, quibus prolixè docet, *Oratorem esse non posse, nisi qui & vir bonus, & philosophia iisque artibus, quibus mores formantur, sit instructus.*

§ XII. *Fatum* Græcini multiplicem nobis obseruationem suppeditat. Primo namque ex eo, quod *Silanum accusare iussus abnuuit*, apparet vis sapientiæ siue philosophiæ; quæ ubi adest, cohibet *Eloquentiam*, ne recti honestique fines transfiliat. Facile adnuisset Imperatori Græcinus, innoxiumque *Silanum* oppressisset, nisi cum *eloquentia* junxisset philosophiam. Nunc vtraque veluti munitus, infeliciter quidem, sed

sed tamen cum æterna nominis sui gloria, abnuit. Deinde Græcinus idem *Eloquentiæ sapientiæque studio iram C. Cæsaris meritis*, documento est, virtutes vt apud bonos Principes gratiam, sic apud malos iram & odium sequi. Apud hos enim, vt alibi Noster, *nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium*, de quo plura *dissert. præcedenti*. Tertio, quod, *quia abnuerat, interfectus est*, eo ministri Principum monentur, summo sibi cauendum studio, ne quid petenti Principi, præsertim malo, cogantur denegare. Vix enim quisquam id sine damno suo, certe nemo sine periculo fecit. Recusationem enim contemptum interpretantur; hunc autem ægerrime ferunt quamlibet boni Principes; mali, quoniam neminem inobedientem ferre possunt, plerumque morte aut exilio vlciscuntur. Præterea qui desiderii Principum refragatur, ea velut iniustitiæ aut imprudentiæ arguit; quo pariter eos offendi necesse est. Nolunt enim videri quidquã iniuste aut imprudenter egisse. Quare prudens minister, si quid possidet aut in se deprehendit, quod Principi petenti concedere nolit aut nequeat, dissimulabit, quantum potest, aut deprimet, iubentique intuta aut inhonesta, persuadebit exsequendis se imparem esse: vel si id non possit, mature alio concedet, ac securitati suæ tantisper consulat, dum aut aliorum intercessione, aut tractu temporis & absentia offendentis, Principis ira deferbuerit. Quarto denique in eo, quod Græcinus *Silanum accusare iussus est*, mos tyrannorum notandus; qui cum aliquem perditum cupiunt, nec tamen aperte adgredi audent; vt amoliantur inuidiam populi siue procerum, subornant alios, qui accusent ac perdant. Quo pertinent, quæ *Dissertat. præcedenti* de accusatoribus & delatoribus diximus. Quanquam interdum & boni Principes hac arte vtuntur; nempe si qua res inuisa populo proceribusue ex necessitate publica peragi debeat, aut aliquid durius in eos consuli, qui gratia apud populum & magnates florent.

§. XIII. *Prudentia Græcini hinc elucet, quod Silanum, virum potentem, & præterea innoxium, accusare iussus, abnuit. Id enim*

enim neque honeste, neque tuto facere potuit. Non honeste, quia quod mandabatur, flagitiosum & illicitum erat. Qualia, etiam mandata, perpetrare nefas est. Quamquam enim Imperantes non sint obstricti causam mandatorum suorum reddere, obsequiique gloria, quæ sola subditis relicta est, parendo potius, quam iulla imperantium sciscitando contineatur; (nam, ut bene apud Tacitum Otho Imperator, si ubi iubeantur, querere singulis liceat, percunte obsequio, etiam imperium intercidit;) tamen ea necessitas obsequii non debet ad turpia & illicita facta, flagitiosaque ministeria extendi. Hæc enim si imperentur, omnino detrectandum obsequium est, ut post alios accurate ostendunt Grotius II de I. B. & P. cap. XXVI num. III, & Bœclerus dissert. Acad. VI. pag. 324. & 330. Si scilicet certo constet, aut saltem iussio certum videatur, rem imperatam illicitam atque inhonestam esse. Nam si dubitet de honestate mandatorum, deprecari quidem obsequium, & honeste se excusare poterit, sed si mandans persistat in proposito, potius est, ex sententia prudentum, ut obsequatur superiori, quam ut abnuat. Cum enim hoc in dubitationem veniat, utrum iuste an iniuste mandans egerit, ratio iubet inclinare in eam partem, quæ conseruat, non quæ dissoluit ordinem imperandi ac parendi. Is autem exigit, ut subditi, nisi contrarium plane sit manifestum, semper de mandatis imperantium bene opinentur. Nec officere debet vulgatum illud, *Si dubitas, ne feceris*. Nam hoc in iis tantummodo locum inuenit, quæ nostro nomine atque arbitrio suscipimus, non item in illis, quæ superiorum voluntate ac iussu. In his enim, si obsequimur, factum alienæ voluntati imputatur, cui non possumus temere & sine periculo inobedientiæ refragari: contra si omittimus, quod iussi sumus, verendum est non tantum ne peccemus inobedientia in imperantes, quos credi par est iusta & honesta præcipere; sed etiam ne in commoda publica, quæ respici ab imperantibus, semper existimari debet. Præterea fieri potest, ut aliquis contemplatiue dubitet, actiuo autem iudicio non dubitet: h. e. certo sibi persuadeat, iubenti

6. Tacit. I.
Hist. 83. 84.

C

Prin-

Principi se obsequi debere. Quo casu, certum est, obsequendum esse. Loquamur sub exemplo. Iussus aliquis a Principe suo militare in bello, de cuius iustitia aut iniustitia euidenter pronunciare nequit, etiam Theologorum iudicio, in his *B. Augustini lib. XXII contra Faustum Manichæum cap. LXXIV, & I de Ciuit. Dei cap. XXVI, B. Gerhardi Loc. de Magistr. polit. §. CCCXCIX, B. Balduini lib. IV de casib. conscientie cap. XII, Lud. Molina disput. CXIV de Iustit. & Iure, num. V & VI*, tenetur obsequi; saltem, si non dubitet, incerto, adueniente præcepto superioris, parendum esse. Nam, si maxime bellum iniustum fuerit, subditus tamen, si pugnaverit, excusabitur mandato sui Principis: at si omiserit, non solum *reus est*, vt Augustinus loquitur, *imperii deserti atque contemti*; sed reipub. quoque periclitanti, opemque eius, ac aliorum subditorum, requirenti deerit. Potius igitur est, vt sequatur partem tutiorem. Tutius autem est, obedire magistratui non præcipienti manifeste impia & iniusta, opemque patriæ ferre. Scio, summum virum *Hugonem Grotium in II de I. B. & P. cap. XXVI, num. IV* aliter sentire: sed nulla valida ratione nixum. Nam quod ait, *partem tutiorem esse abstinere*, hoc casu, bello; *inobedientiamq. in eiusmodi rebus suapte natura minus malum esse, quam homicidium, præsertim multorum innocentium*; id negamus. Homicidium enim eiusmodi, vt diximus, superiorum mandato excusatur: neque certum est subdito, iure ne an iniuria committatur. At inobedientia Principem pariter ac rempub. lædi, certum est. Neque magis obesse potest, quod ait, *iustificas belli causas oportere claras esse & euidentes, & proinde tales, quæ palam exponi & possint & debeant*. Primo enim tantum abest, vt in omni bello statim & simul omne ius belli promulgare consultum sit, vt quandoque præcipua causa iustifica ob publicas magnasque rationes occultari debeat. Deinde si maxime palam exponantur, quotusquisque subditorum tanta est rerum ciuiliū peritia, vt, iustæne an iniustæ sint, possit dignoscere? Neque tollitur difficultas, si cum *Grotio* distinguas inter bellum, quo quis impetit alios, & quo sua tueri conatur. Nam & cum alios Princeps

*§. Bæcler.
Diss. Acad.
6. pag. 332.*

ceps impetit, non minus id egregii publici caussa facit, aut facere præsumitur, quam cum sua defendit: adeoque & eo casu operam suam reipub. subditi debent. Id vero plane ferri non potest, quod eodem loco (credo, vt maiorem veri speciem suæ opinioni conciliet) subiicit; *probabile esse, etiam carnifici, qui damnatum occisurus est, hæctenus, aut quod questioni & actis interfuerit, aut ex rei confessione, cognita esse debere causa merita, vt satis ei constet mortem ab eo commeritam.* Deus bone! quanta iuris peritia, quantoque iudicio interdum opus erit carnifici, vt hoc recte dignoscat.

§. XIV. Cæterum Græcino non erat dubitandum, an iussis C. Cæsaris obediendum esset. Norat enim, ea ex odio virtutis ac nobilitatis vnice prouenire. Sciebat, Silanum, Cæsare turbatus mare ingresso, non *spe occupandi urbem, si quid Imperatori per tempestates accideret, remansisse* (hæc enim videtur *πρόφασιν* fuisse iussæ accusationis:) sed quod impatientiam nauiseæ & molestiam nauigandi vitaret. Sic enim clare *Suetonius, De in Calig.* nique non ignorabat, accusationes innocentium inter flagitia ministeria haberi. Quid igitur aliud faceret vir honesti rectique amans, quam vt modeste abnueret, quod honeste non licebat facere?

§. XV. Sed & eam ob causam videtur accusationem Silani abnuisse, quod sciret, sine discrimine capitis & fortunarum suarum id facere se non posse. Nam plerumque facinorum ministri, dum Principes inuidiam facti, quod mandauerant, amoliri, & in eos deriuare coguntur, exitio subiiciuntur, & velut publicæ victimæ pro merito supplicio afficiuntur. Exemplo est centurio, qui Tiberii iussu Agrippam occiderat, apud *Nostrum Ann. I, cap. VI,* & alii illustri *Forstnero in notis ad pag. 20.* eum locum memorati. Deinde quamuis ad tempus leui post admissum scelus gratia sint apud Principem; fit tamen plerumque tamquam fato quodam & diuinæ iustitiæ directione, vt tandem & ipsi adfligantur & euertantur. Siue odio Principis & metu quoniam, vt est apud *eund. Tacitum Ann. XIV, cap. LXII.* (vbi & exemplum Aniceti habes) *malorum facinorum ministri*

Tacit. 4.
A. 7. 2.

quasi exprobrantes adspiciuntur: seu quod, superuenientibus aliis ad eadem facinora paratis, Principes tædium priorum capere solet. Quomodo Tiberius scelerum ministros ut peruertere ab aliis nolebat; ita plerumque satiatus, & oblati in eandem operam recentibus, veteres & pregraves adflixit. Adeo verum est, quod alicubi Curtius ait, nullam potentiam scelere quaesitam cuiquam esse diuturnam. Locus est lib. X cap. I; vbi pariter ira regis in ira ministros, qui Parmenionem occiderant, recidit. Postremo verendum erat Græcino, ne, si maxime præsentis Principis iram euaderet, tamen occiso eo, vna cum aliis accusatoribus ad cognitionem Senatus vocaretur, ac nocens re-
pertus more maiorum puniretur. Quod Galba, Othone, Tito, Nerua ac Traiano imperantibus, subque initia Vespasiani & Domitiani, plurimis euenisse, e Tacito, Suetonio, Dione aliisque illorum temporum scriptoribus cognoscimus.

§. XVI. Atque hæc de Ortu Agricola: Sequitur EDVCA-
TIO. Ad hanc pertinet, quod in sinu indulgentiaque (seu, vt in re simili Sidonius Apollinaris lib. V epist. XVI loquitur, in sinu indulgentissimo) matris educatus dicitur: hoc est, in contubernio, siue cubiculo & gremio eius. Id enim voce sinus designari, vel ex Annali XIII, cap. XIII, & Ann. VI, cap. XLV patet. Qualis autem ea educatio præcis temporibus apud Romanos fuerit, optime explicuit Auctor dialogi de Oratoribus, qui cum Tacito edi solet, ac a quibusdam Quintiliano tribuitur: cuius verba e cap. XXIIIX, etiam Cl. Virdungo in parte laudata, non ab re fuerit adscribere. Iam primum, inquit, suus cuique filius ex casta parente natus, non in cella emptæ nutricis (sic appellabantur feruorum ancillarumque mansiunculae: vid. Colamell. de R. R. lib. I cap. V. & Sueton. Vitellio cap. XVI.) sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum & inservire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus omnis cuiuspiam familia suboles committeretur, coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu, neque facere, quod inhonestum factu videretur. Ac (fortasse leg. Hec) non studia modo curasque, sed remissiones etiam lapsus ne puerorum

rorum, sanctitate quadam & verecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Caesaris, sic Attiam Augusti matrem praefuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus. Quae disciplina ac seueritas coepertinebat, ut sincera & integra, & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas, & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiae studium inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret. Merebatur locus grauissimi scriptoris, etsi prolixior, heic legi, non solum quod dilucidissime exponit, quid sit *in sinu matris educari*; sed etiam, quod ea quae de studiis Agricola Noster hoc ipso capite tradit, egregie illustrat.

§. XVII. Caeterum optandum esset, ut ea Romanorum seueritas ac disciplina circa educandos formandosque liberos hodie in honestioribus Germanorum familiis obtineret: sic enim haud dubie plures ad veram solidamque virtutem eniterentur, nec tam alte plerorumque animis venialia vitia moresque inhaerent, ut aut omnino, aut nisi difficulter & magno labore, eradicari excindique non possint. Nunc fit saepissime, ut (quod *idem auctor* de suorum temporum consuetudine *cap. 29.* queritur) natus infans delegetur alicui ancillae, cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus seruis plerumque vilissimus, nec cuiquam serio ministerio accommodatus. Horum fabulis & erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur. (Exemplo est Nero apud Sueton. cap. VI.) Nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infante domino aut dicat aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati nec modestiae paruulos assuefaciunt, sed lasciuia & libertati (i. e. petulantiae & licentibus dictis ac factis: nisi malis cum Rutgerio V. L. III cap. XI e vett. codd. in quibus est *bibacitati, legere viuacitati*; ut sensus sit, viuidentem ingenii ac vigorem singularem a parentibus haberi illam lasciuiam:) per quae paulatim impudentia irrepit, & sui (dum seipso proiciunt, nec iudicia hominum verentur) alienique contemptus. Quae vitia vbi semel obsederint puerorum animos, fieri vix potest, ne deinceps omnem aetatem corrumpant, prauisque moribus

inficiant. Qua de re grauiter iuxta & eleganter *Quintilianus I Instit. Orat. cap. II: Utinam, inquit, liberorum nostrorum mores non ipsi perderemus! Infantiam statim delitiis soluimus. Mollis illa educatio, quam Indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit. Quid non adultus concupiscet, qui in purpurae re-*
al. cocum. pit? Nondum prima verba exprimit, & iam cocum intelligit, & iam conchylium poscit. Ante palatum eorum, quam os institui-
mus. In lecticis crescunt; si terram attigerint, e manibus utrinque
al. cocum. pit? Nondum prima verba exprimit, & iam cocum intelligit, & iam conchylium poscit. Ante palatum eorum, quam os institui-
mus. In lecticis crescunt; si terram attigerint, e manibus utrinque
sustinentium pendent. Gaudemus, si quid licentius dixerint. Verba
ne Alexandrinis quidem permittenda delitiis (pueros delicatos
Alexandria aliisque Ægypti locis aduectos intelligit, quos
iocorum & diceriorum causa alebant:) risu & osculo excipi-
Sic Vett. mus. Nec mirum: nos docuimus, ex nobis audierunt, nostras ami-
cas, nostros concubinos vident. Omne conuiuium obscœnis canticis
strepit; pudenda dictu spectantur. Fit ex his consuetudo, deinde na-
tura. Discunt hæc miseri antequam sciant vitia esse. Inde soluti
ac fluentes non accipiunt e scholis mala ista, sed in scholas afferunt.
 Velim hæc accuratius perpendant, qui omnem morum corruptelam vitæ Scholasticæ & Academicæ imputant: quasi non adferant plerique adolescentum, cum ad scholas illustres aut Academias accedunt, naturam ac indolem iam corruptam & prauis moribus inde ab incunabulis, educantium negligentia aut imprudentia, detortam. Quis itaque miretur, peiores subinde discedere, quam aduenerant? præsertim vbi ea doctrinæ pars, quæ ad prauitatem morum corrigendam plurimum facit, negligitur aut superficialia opera vix attingitur. Nam a legibus quidem solis, earumque executione, præsertim si debitum pondus absit, nemo prudens, rerumque ac temporum peritus, facile sperabit iustam & catholicam emendationem.

§. XIIX. Porro quod *in sinu & INDVLGENTIA matris educatus* Agricola dicitur, id minime capiendum de molli illa educatione, quam *Quintilianus Indulgentiam* vocari ait; & de qua *Poëta:*

Blanda patrum segnes facit indulgentia natos:

sed

sed de laudabili ac prudenti, quam Græci σοφύλῳ vocant; quæque ingenue ac liberaliter infantes ac pueros habet. Huius ideam post alios multos (quorum ne quidem nomina hæc adduci opus est) præclare nuper exhibuit, qui ad exemplum Barclaianæ Argenidis *Nonas Solymas* in Anglia *publicauit; *Londini 4. 1648. quisquis fuit, vir certe probus & eruditus, nec vulgaris aut prudentiæ aut iudicii. Sed quid prohibet, egregiæ disertationis, quæ statim *sub initium libri I* se offert, summa capita huc excerpere? præsertim cum paucorum manibus, in his quidem oris, opusculum illud teratur. Sic igitur incolas Nouorum Solymorum primam ætatem instituere fingit: *Corpuscula infantium, quantum venia medicorum licet, ad omnem duritiem sensim adsuefacere, & in eo collocare indulgentiæ suæ maximam ostentationem, ut vitæ casibus perferendis, ab ipsis incunabulis sint preparati. Vbi primum pedibus uti atque insistere possunt, ire docere, decenter & strenue: addere gestum, motumque totius corporis. Tum inde ad cursitationem impellere; saltandi, nandique, & sagittandi atque eiusmodi studia adiungere: cum ista cautione, ut hæc virium tentamenta moderate & gradatim exerceantur, ne nimis & violentis nixibus aut præsens periculum, aut infirmam contrahant senectutem. Iracundiam atque immodicam flendi libidinem, prima, quæ in infantibus apparent, vitia, ad hæc contumaciam, superbiam atque inuidiam, primum debellanda suscipere: spontaneam patientiæ ac beneuolentiæ consuetudinem magis artibus ac præmiis, quam præceptis conciliare. Lachrymis nihil a se pati extorqueri; quin ad alia quæuis remedia diuertere. Tum istam puerilis animi obstinationem metu ac reuerentia frangi. Ultro superbientes minime inflare vanis incitamentis, stultisque sermonibus. Liberales atque beneficos esse monere; nec in aliorum miseriis, seu veris, seu forte fictis, voluptatem capere aut irridere permissum. Præcipue temperantiæ & continentiæ vinculis coercere impotentiam cupiditatum. Somnum inprimis & gulam moderari: diluculo surgere, ac victu fortuito uti cogi: escas dulces & delicatas rarissime attingere: rursus interdum ad satietatem usque ingerere. Neque solum hos excessus affectuum refrænare, verum pari studio defectus supplere:*

metum,

metum, pudoremque subrusticum familiari conspectu hominum, rerumque formidabilium sensu allenare. Summam denique artem ac operam intendere in accendendis puerorum ingeniis. Interim saltem sobrietatis & modestiæ inspergere, ne in heroica Ethnicorum vitia per intemperiam excurrant. Auspicari hanc disciplinam vel ab initio ipsius infantia: tum vero potissimum, cum verba primum proferre condiscunt. Ingenia ipsorum primum versare in Grammatica, tum in Arithmetica, & Mathematica; artibus, quæ ab humanis institutionibus minime pendent, atque ad rationis semina elicienda, vagamque aciem tenellarum mentium confirmandam maximam vim habere censentur. Minores, & tardioris ingenii pueros simplicibus quæstiunculis: maiores, aut præcoces, perplexioribus pensis exercere. Ludos etiam, qui numero vel mensura constant, pro iis exquirere: neque vane aut temere luditare concessum. Ante omnia fidem & imaginationem occupare; ad res turpes, tanquam monstra & prodigia cohorrescere discere, ac infinitum atque indivisibile numen summa cum reuerentia agnoscere. Mendacem cum mutis animantibus includi, quasi hominem societate indignum. Per hæc initia ad Dei cultum, ad patriæ curam, & caritatem, ad parentum maiorumque venerationem, & fraternam benevolentiam cum omni diligentia pueros erudiri. Ac licet hæc educatio pari profectu non ubique succedat, si quis sit tamen nobiliori ingenio præditus, illum exquiri exsuscitarique; neque ad altiora natum, in domesticis tenebris latentem destitui: qui vero a natura minus prompti sunt, non idcirco fastidiri, & ut omni disciplina indignos damnari; quinimo his diligentior operam adhiberi, ut saltem consurgere possint ad ultimum suæ capacitatis gradum, ac olim aliquam reipub. partem non inepte capeffant. Prolixius hæc, fateor, adduximus, quam instituti nostri ratio ferre videbatur; sed tamen, ut spero, non sine aliquo lectoris fructu.

§. XIX. INGENIUM ac indolem Agricolæ tribus veluti characteribus noster designat; vno, cum bonam integramque naturam ei tribuit; altero, cum sublime & erectum ingenium; tertio, cum vehementius, quam cautius, pulchritudinem ac speciem excelsæ magneque gloriæ appetuisse ait. De singulis breuiter,

Per

Per bonam integramque naturam haud dubie intelligit, quam ^{comm. 4.} Auctor de oratoribus cap. XXIIIX *sinceram & integram & nullis prauitatibus detortam naturam*, Quintilianus I Inst. Or. II *bonam indolem*, Cicero in orat. pro Caelio cap. V *naturale bonum*, Cornelius Nepos in vita Attici cap. IX *perpetuam naturalem bonitatem* vocat; hoc est, naturalem, eamque egregiam, ac nondum vitiorum consuetudine inquinatam, propensionem ad omnem virtutem, ejusque cultum, ac vitiorum seriam & constantem auersionem. Quæ inter prima viri politici requisita est. Nam, vt eleganter ostensum eruditissimo *Caselio* cap. IIX *propolitici*, vir vere politicus etiam eximia bonus esse debet. Iam *nemo vnquam* (verba sunt *Vopisci* in vita *Probi*) *ad virtutem summam peruenit iam maturus, nisi qui puer seminario virtutum generosiore concretus, aliquid inclitum designauit*. Præterea si quamlibet raræ ingenii doles in vulpina & veteratoria ingenia incidant, fieri videmus, vt in perniciem suam iuxta & aliorum, patriæque exitium potius, quam vtilitatem publicam conuertantur. Id quod Themistoclis, Alcibiadis, aliorumque exempla docent: de quibus iure dubites, plusne commodi eximia illorum indoles, ac ingenium in omnia versatile, an periculi & damni, patriæ ipsorum attulerint. Quomodo hæc naturæ bonitas foueri sustentarique debeat, præter ea, ^{S. preced.} quæ de Educatione diximus, ostendent, quæ paullo ante laudatus *Caselius* cap. XXI *propolitici* differuit.

§. XX. Non est prætereundum, quod *Tacitus* ait, hanc *bonam integramque naturam arcuisse Agricolam ab ILLECEBRIS PECCANTIUM*. Qua appellatione haud dubie designat blandimenta, quibus cum vitiosi, tum vitia ipsa adliciunt animos iuuentutis, adlectosque inficiunt ac corrumpunt. Habent enim hoc pleraque vitia, præsertim quæ adolescentiæ ac iuuentuti veluti propria sunt, (vt iracundia, libido, intemperantia, petulantia, temeritas, ambitio, &c.) vt etiam non sentientes trahant. Siue peccandi facilitate; cum sine molestia suscipitur, ad quod natura magis propendemus: siue peccantium auctoritate ac multitudine; dum vitia ob auctoris decus, frequentiamque eorum, qui illis

D

sunt

sunt dediti, in virtutes accipiuntur, atque ad imitationem alios accendunt; licitumque adeo putatur, quod est publicum: seu denique specie honesti, cum vitia sub nomine virtutum, e. g. temeritas fortitudinis, prodigalitas liberalitatis, obrepunt. Sed potissima heic conversationis vis est, qua p̄ne necesse est eorum imbibi vitia ac mores, quibuscum cotidie viuitur; p̄sertim ab adolescentibus, quorum nondum obfirmatum aduersus has illecebras pectus facile peruersos ac noxios familiarium mores admittit. Ceterum recte ait Tacitus, *ab his illecebris arcuisse Agricola bonam integramque naturam.* Nam etsi non parum aduersus hæc vitiorum blandimenta doctrina & exercitatio potest; plurimum tamen naturæ bonitas valet, si rite colatur ac foveatur. Quemadmodum & diuerso qui natura in vitia procliues sunt, eos, humana quidem opera ac industria, aut nunquam, aut ægerrime in virtutis semitam traducas.

§. XXI. *Sublime ingenium*, interprete summo viro, *Aug. Buchnero*, est, quod alta agitet, & omnia capiat; quemadmodum *Plinius Cæsari sublimitatem omnium capacem* tribuit: *erectum* vero, acre, & sibi semper intentum, non languidum, timidum, socors. Noster alibi, cum de Nerone loquitur, *viuidum animum*; cum de Heluidio Prisco, *ingenium illustre* vocat. Vbi que vero designat per hosce characteres ingenium, vt ab eruditis appellari solet, *practicum*, i. e. sensu communi, & iudicio rebus agendis congruenti, ingenita quadam felicitate p̄stans, plurimumque discrepans a specie ingenii qualibuscunque adminiculis ac adsciticiis coloribus efficta & elaborata. qualis non paucis magnorum ingeniorum opinionem conciliare solet, quamuis non amplius quam exteriori scenæ inferuiat. Huiusmodi ingenio practico cum primis ei opus, qui ad eximii politici gloriam per literarum studia adspirat. Nam quemadmodum in omni studiorum genere, ita in politico apta ac, vt ita dicam, appropriata ingenii vis requiritur. Et heic quoque illud poetæ locum inuenit:

Tu nihil inuita dices faciesque Minerva.

Certe nemo vnquam sine excellenti ingenio illustris in re-
pub.

pub. existit. Nam quibus casus ac fortuna pro ingenio sunt, (fuere autem bene multis, suntque adhuc hodie:) horum vel ideo minus consummata ac solida est gloria, quod destituuntur præcipuo magnorum operum instrumento, quo Deus & Natura solent instruere, quoscunque maximis rebus peragendis destinant.

§. XXII. Ceterum in hunc censum minime veniunt *ingenia* (vt a Bæclero describuntur) *subtilitate cogitandi, celeritate intelligendi, copia & facilitate inueniendi, pene admiraculum usque præstantia.* ad 4. An. Tac. c. 4. Hæc enim quemadmodum ad philosophandum, docendosque alios aptissima sunt; sic ad ciuilem actum, ac rempublicam ineptissima. Omnis enim eorum vis in contemplatione consumitur; eoque ab agendi dexteritate longissime absunt. Sed nec eorum ingenia hæc faciunt, qui (notante eodem summo viro) *Præctici ingenii non impressas modo notas, sed eminentes dotes, & singularia specimina præ se ferentes, nihil nisi ad actionum humanarum normam sapiunt; maxima quæque negotia in argumento sermonis, consilia recondita de repub. in materia commentationum, inuenta noua, mira, gloriosa, in ostentatione cotidiani operis habent; vt Iouem lapidem iures, ex omnibus illis negotiis, quæ prudentibus & politicis viris laudis gloriæque materiam præbere solent, nihil iis ignorari, nil abstrusum, nil non peruium perspectumque esse. Et tamen si propius penitusque inspicias, non modo maximarum, sed etiam vulgarium rerum habitum, indolem, conditionem vix ultra quam superficialia cognitione attingunt, ad ipsa vero accuratioris æstimationis adyta minime penetrant. Hoc genus hominum, nostris temporibus satis frequens, quam magnificam speciem ostentat, tam noxium est ciuili societati, cum ad summam reipub. admouetur: tantoque magis, quanto propius ad externam speciem ingenii vere præctici accedit. Cuius longe aliæ sunt dotes, quam quas hucusque descripsimus. At quænam illæ? inquires. Ardua profecto res est, digne eas explicare: vellemque accuratius exposuissent, qui politicum formare ac fingere scriptis conati sunt. Nunc plerique silent, aut rem omnem non nisi perfunctoria opera, obscuraue*

pag. 92. ed.
H. Steph.

diligentia tractant. Ut aliquid in re difficillima dicamus, præcipuas, immo plerasque, politici ingenii dotes suppeditabit brevis, sed dignus consideratu, locus *Thucydidis* e *lib. I historiae*; quo, summorum virorum sententia, non tam Themistoclis, acerrimi prudentissimique viri, ingenium, quam totius naturæ vires, quas vnquam in magnos & illustres in repub. conatus largita est, exposuit. *Erat, inquit, Themistocles is, qui vim naturæ validissime significaret, ac in hoc multo magis, quam quivis alius, admiratione dignus. Naturali enim intelligentia, nullaq; nec præcedente nec accedente doctrina, de præsentibus ac subitis celerrimo consilio rectissime iudicabat; & in futuris plerumque, quod eventurum erat, optime coniectabat: efficax eorum, quæ inter manus haberet, administrator; nec alienus a diiudicandis, quorum usu destituebatur: in rebus adhuc ambiguis, quid melius peiusque foret, præcipue providens; denique, ut breviter omnia complectar, tanta consilii celeritate, ut quod factu opus esset, extemporalis felicitate statim edissereret.* Singulas hasce facultates siue dotes ingenii politici solita diligentia, vbertate & elegantia pertractavit paullo ante laudatus *Bœclerus* in *Commentario Nepotis*. qui omnino adiri debet.

a pag. 17.
ed. nostra
& sq. ad 31.

in propolis.
supp. 18.
19. 20.

§. XXIII. Sed erunt fortasse, qui *Thucydideam* hanc descriptionem tantum ad ingenia extraordinaria, quali *Themistocles* fuit, eaque iam in actu rerum versantia, pertinere putent. Nobis autem, in præsentis, ordinaria ingenii bonitas, & qualis in adolescentibus deprehendi potest, respicienda est. Hanc igitur, secuti celeberrimum *Caselinum*, tribus veluti partibus metimur, *Memoria, Docilitate, & Solertia*. Græci vocant *μνήμη, & μαθησιν, ἀγχινοίαν*. Quibus simul *Intelligentia & Iudicium*, quæ alii requirunt, comprehenduntur. Ea enim a docili, perspicaci, & mediocri memoria prædito, abesse non possunt. Neque enim discere quis existimandus est res, quas neque intelligit, neque diiudicat: & plene facileque perspicere nequeunt, nisi quæ antea probe intellecta ac diiudicata sunt. Ac *Memoriam* quidem adeo non requirimus ad miraculum excellentem, (qualem nonnullis fuisse novimus) ut pæne arceamus a civili actu, qui tali pollent. Plerumque enim iudicio carent, adeoque

adeoque ad res gerendas minus apti sunt. Sufficiet igitur futuro politico mediocris, hoc est, quæ visa, audita, lecta paruo negotio teneat, atque, cum opus est, reddat promatque. Hæc in tenera statim ætate colenda ac exercenda est, non inanibus & vulgaribus nugis, quorum postea obliuisci oporteat; nec imaginibus aliisque nugatoriis artibus, quas hodie multi magna cum ambitione incautæ iuuentuti obtrudunt: (nam ea præterquam quod naturalem memoriam multitudine specierum obruunt, viresq; eius cito & ante tempus exhauriunt, vix vltra quam ostentationi seruiunt:) sed versiculis siue poematis, sententiis veterum moralibus & politicis, denique historiis, & omnium virtutum illustribus exemplis. *Docilitatem* vocamus facultatem ingenii, qua facile, & ordine, & perspicue apprehendimus, quæ legimus aut docemur. Hæc quanto maior est in adolescente ciuilibus studiis dedito, tanto plus ei adiuuenti adferet. Neque enim heic aliquid nimium cogitari potest. Quod si cui mediocris contigit, diligentia ac industria augeri debet: quæ dici non potest, quantum etiam hebetia & obtusa ingenia acuat. Sicuti contra negligentia & ignauia vel acerrimas atque excitatissimas naturas deterit ac obtundit. Denique *Solertiam* dicimus, qua nullo negotio deprehendimus rerum negociorumque ciuiliū causas, intimasque earum recessus penetramus, & quæ ad res arduas ac difficiles expediendas maxime faciunt, promte excogitamus. Qua parte mire excelluisse Themistoclem, *Thucydides*, *Nepos Cornelius*, aliique testantur. Hæc maxime vsu & exercitio splendescit: estque velut anima studiorum actuumque ciuiliū.

§. XXIV. A sublimi & erecto Agricolaë ingenio *Tacitus* prouenisse innuit, quod *pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementius quam caute appetiit*. Quod & ipsum inter indicia excellentis indolis referri debet. Nempe præstantissima quæque ingenia, in adolescentia ac iuuentute, famæ laudisque studio vnice impelluntur, eique, iuuenili quodam impetu, alia omnia posthabent. Quo fit, vt freno potius, quam calcaribus, illis opus sit. Quod, inter alios, *Cicero* innuit, cum ait, *impetum animi, cupiditatem vincendi, ardorem men-*

*Orat. pro
Cælio c. 32.*

ris ad gloriam, in adolescentia, tanquam in herbis, significare, quæ virtutis maturitas, & quanta fruges industria sint futura. Etenim semper magno ingenio adolescentes refræandos potius a gloria, quam incitandos fuisse. Amputanda plura esse illi ætati, si quidem efflorescit ingenii laudibus, quam inserenda.

§. XXV. Bene monet, coercendos esse hos impetus, ac ad quandam moderationem ac mediocritatem redigendos. Id enim nisi fiat, euenit plerumque, vt reipub. iuxta & sibi nocent, ac denique per ambitiosas molitiones in exitium sese præcipitent. Quod Themistoclem, Cæsarem Iulium, Pompeium, aliosque fecisse nouimus. Prudenter igitur Procilla filii incensum ac flagrantem animum coërcuit: præsertim cum non ad veram gloriam, sed speciem eius, nec satis caute, adspiraret. Alias non negamus, legitimam cum ingenuis methodum hoc requirere, vt studio laudis excitentur ad officium, incendanturque amore glorie & virtutis: vt in illis oriatur generosa quædam inuidia, & sine odio de laude probitateque contentio. Quod suadet Naudæus in egregio syntagmate de Studio liberali, digno quod sæpius relegant, qui vitæ, non scholæ discere, solideque in politioribus literis proficere cupiunt. Est autem coërcitione isthac fere tantum in pueritia ac iuuentute opus. Nam auctu ætatis, ac pleniore rationis vsu, plerumque ardor ille deferuescit, istamque iuuentutis acerbicatem, vt de Agricola Noster ait, mitigat ratio & ætas. Quod etiam de Catone sperabat Cicero orat. pro Murena.

comm. 6.

cap. 31.

XXVI. Superfunt STVDIA Agricolæ: de quibus aliquanto prolixius agere constitueramus, quod hic locus vnus ex illustrissimis est, quæ de studiis eorum, qui in spem reipubl. educantur, in vniuersa antiquitate reperiuntur. Nunc, cum præter opinionem creuerit hæc commentatio; Taciti vestigia secuti, breuius hac opera defungemur. Primo recte atq; ordine factum, quod Agricolæ sublimè & erectū ingenium, rebusq; gerendis natum, honestis artibus, i. e. literarum ac sapientiæ studiis, imbutum est. His enim carere nequeunt, qui ad eximii politici gloriam adspirant. Equidem fatendum est, nonnullos adeo valuisse ingenio & sensu communi, vt, quamlibet litera-

rum

tum rudes, omnem aliorum cognitionem ac dexteritatem in
 ciuilibus negotiis antecellerent. Qualis Philippus Cominaus
 fuit, qui sine vlllo literarum adiumento, solo rerum vfu, ac na-
 turali iudicii bonitate, adeo profecit, vt non solum inter pru-
 dentissimos sui temporis haberetur, ac maxima quæque nego-
 tia feliciter expediret; sed etiam historiam ita laudabiliter
 scriberet, vt *Lipsius* non vereatur eum componere cum quo-
 nis antiquorum, ac sæculi sui quendam veluti Polybium præ-
 dicet. Quod etiam plerorumque prudentiorum iudicium est.
 Franciscus quoque Aranda, Aragonius, *sola nature bonitate,*
atque ingenii dotibus, citra vllam scientiam, ac citra vllas prope-
modum literas, ita fuit accommodatus ad domos Principum, quibus
diu præfuerat, moderandas, vt nusquam non & in consultandis, &
in administrandis rebus ac maturandis, primas obtinuerit partes.
 Testis *Laur. Valla lib. II de rebus Ferdinandi,* additque, *hinc ap-*
parere, ex homine natiuis bonis excellenti formari potius præcepta
sapientie, quam ex præceptis sapientie formari hominem excellen-
tem. Sed primo rarissime huiuscemodi ingenia, & vix singula
 singulis sæculis inuenias. Deinde, si maxime præsto sint, nun-
 quam tamen sola naturæ bonitate ad solidam ciuilis pruden-
 tiæ gloriam enitentur. Nam cum honesti inhonestique, utilis
 item & noxii rationes plane perspectas non habeant, necesse
 est, vt in tenendo honesto ac utili non satis sibi constant, ac
 modo deficient, modo excedant. Sane quod Themistocles,
 quod Marcius Coriolanus, quod C. Marius, summi alioqui vi-
 ri, tam inæqualiter egerunt, vitiisque æque ac virtutibus in-
 claruere, id recte *Plutarchus* adnotauit, non aliunde prouenif-
 se, quam quod literis imbuti non essent, quibus cursum actio-
 num suarum dirigerent, ac animi impetum moderarentur.
 Igitur quamuis multum ad ciuilem prudentiam & virtutem
 consequendam naturæ bonitas valet; non illæ tamen solidæ
 ac stabiles sunt, nisi disciplina & institutio accedat. Agnouit
 hoc ipse *Cominaus*, cum in illustri *de literarum utilitate* digres-
 sione, quam libro II *historie sue* inseruit, inter alia fatetur, *se*
per octodecim integros annos, quibus magna vis secretorum negotio-
rum sibi perspecta sit, sæpissime ipso vfu comperisse, vnum de maxi-
 mis

not. ad 2.
polit. 9.

pag. m. 763.

Buchner.
in comm.
MS. ad A-
gric. 1, 1v

cap. 6. edit.
Barth.

mis instrumentis esse, quibus homo possit ad sapientiam peruenire, legisse eum historias aui veteris, ac ad earum momenta scire vitam, consilia, & conatus suos moderari atque exigere, exemplis maiorum nostrorum iter nobis ad prudentiam veram patefacientibus, &c. hacque ratione in uno solo libro tribus solis mensibus plus visurum unum hominem, quam experientia, ususque rerum, & conspectus vite, viginti integros docere possint, etiamsi ordine suam alteri etatem alter subiunxerit. Quid efficacius in literarum commendationem adferre poterant, qui omnem etatem in iis consumsere? Sed meretur locus egregius, ut totus euoluatur iuncta non dissimili dissertatione de causis dissidiorum & bellorum a Deo permissorum, quæ lib. V. cap. XIIIX legitur.

comm. 3.

pag. 88.
& 96.

§. XXVII. Id quoque recte factum, quod statim paruulus literarum studiis admotus, pueritiam ac adolescentiam per omnem honestarum artium cultum transegit. Nam (ut iterum Naudæus) multum refert, molles adhuc pueros, & ductoris pollicem sponte sequentes, laboribus adsuescieri, & informari ad virtutem, priusquam domestica indulgentia corrupti, vitia cum intelligant, tum degustarint: iacienda fundamenta bene viuendi, dum tener est animus, & facilis quamlibet impressionem admittere; quæ ut nunc erit, ita & in uniuersa vita seruabitur. Quare & Mæcenas Augusto suadebat, ut, prospecturus, quæ ratione ciues quam optimi fierent, instituat, ut patricii equestrisque ordines, **DVM ADHVC PVERI SVNT**, ad literarios ludos ablegentur; adolescentes autem facti, equos & arma tractare discant. Ita enim statim a puero discentes, quæ adultis agenda sunt, ad omnia negotia aptioris habiturum: neque metuendum, ne quis eo modo educatus institutusque consilium conuellendi status publici sit initurus. Emoluendus ipse pulcherrimæ orationis locus, & quæ ad eius illustrationem suppeditat Mæcenas Cl. Bœcleri.

§. 39. 40.

41. & 42.

comm. 4.

§. XXIIIX. Iam & a loco siue vrbe, quam Agricola sedens ac magistram studiorum habuit, non parum adiutos eius profectus, Tacitus indicat. Nempe & in eo non parum momenti situm est, vbi quis educetur aut habitet. Ut enim cuiusque loci mores sunt, ita formantur incolæ. Immo ipsa locorum natura non raro mores incolarum format. Præclare in hanc rem

rem Cicero: Non, inquit, ingenerantur hominibus mores tam a stirpe generis ac seminis, quam ex iis rebus, quæ ab ipsa natura loci, & a vitæ consuetudine suppeditantur; quibus alimur & viuimus. Carthaginenses, fraudulentis & mendaces, non genere, sed natura loci, quod, propter portus suos, multis & variis mercatorum & aduenarum sermonibus, ad studium fallendi, studio quæstus vocabantur. Ligures, montani, duri atque agrestes. Docuit ager ipse, nihil ferendo, nisi multa cultura, & magno labore quæsitum. Campani, semper superbi bonitate agrorum, & fructuum magnitudine, urbis salubritate, descriptione, pulchritudine. Ex hac copia, atque omnium rerum affluentia, primum illa nata sunt, arrogantia, quæ a maioribus nostris alterum Capua consulem postulauit; deinde ea luxuries, quæ ipsum Hannibalem, armis etiam tum inuictum, voluptate cepit. adde Senecam epistola LI. A situ quoque locorum mores diuersimode formari, certum est. De quo multa Besoldus lib. de natura populorum capp. III, IV, V & VI. Hæc cum ita sint, manifestum est, ad parandam sapientiam ac virtutem non omnem locum pariter aptum esse: sed eum maxime, in quo doctrinæ plurimum, minimum autem est corruptelæ. Nam in loco vitiorum consuetudine inquinato, quamlibet optimis præceptis institutum animum publici mores vel inuitum abripiunt. Prudenter igitur a parentibus Agricolaë ea vrbs studiis eius delecta est, quæ & doctrina floureret, (erat enim eloquentiæ & philosophiæ studiis tam celebris, vt, Strabone teste, a plerisque Romanorum ipsis etiam Athenis præferretur) & prouinciali parsimonia Græcæque comitate mista ac bene composita erat; h. e. ubi & frugalitas ac disciplina, secus quam Romæ, quippe inter mediocres & prouinciales homines (quorum veluti propria censebatur parsimonia & seueritas: vid. Ann. III cap. LV, & Lib. XVI cap. V:) nec tamen ea ruditas rusticitasque obtineret, quæ plerumque in aliis prouinciis & coloniis: quod incolæ, origine Græci, vsitatam genti suæ comitatem eo attulerant. Quæ mistura comitatis & parsimonia, siue voluptatis & seueritatis, maxime apta iuuentuti est, illi præsertim quæ ciuilibus studiis operatur. Comitas enim asperitatem studiorum mitigat,

ac rubiginem; morum, quam scholæ puluis inducere solet, abstergit: Parsimonia temperat etiam permissas voluptates; coercet, qui in eos impenduntur, sumtus; denique licentiam & luxum arcet; quo quæ eneruantur ingenia, raro aut nunquam ad ardua enituntur. Itaque si misceantur, ut a Neronis præceptoribus factum, *morum severitas, & comitas honesta*, fit, ut nec tristitia ac pudore subrustico deprimatur animus, neque rursus nimia lætitia diffuat, ac sustinendis studiorum laboribus impar euadat. Sed de hoc temperamento plura *ad cap. IX.*

G. Tacit. 13.
ad. 2, 4.

G. S. 16.

§. XXIX. *Honestarum artium* appellatione, per quarum cultum pueritiam adolescentiamque transegit Agricola, ac plerique Senatorum & Equitum Rom. filii, designantur (ut docet locus *e dial. de Oratoribus supra adductus*) *res militaris, iuris scientia, & eloquentia*. Ad hæc enim tria, omnem institutionem Romani referebant; sic ut plerumque vni ex illis se totos dederent, nec tamen reliqua plane negligerent. Eloquentiæ autem ambitu complectebantur & humaniores literas, easque philosophiæ partes, quarum usus aliquis in civili vita esset. Quoniam autem ordine, & qua ratione cuncta hæc tractauerint, dicemus *ad cap. sequens*. Nunc enim ad *modum studiorum* nobis properandum est.

Comm. 5.
& 6.

in not. ad
h. l.

§. XXX. Hunc Tacitus indicat, cum ait: *Incessum & flagrantem Agricole animum prudentia matris, auctuque ætatis & rationis, coercitum ac mitigatum esse, ne studium philosophiæ acrius* (sic enim legendum, docemus alibi) *ultra, quam concessum Romano ac Senatori, hauriret; sed, quod est difficillimum, ex sapientia modum retineret*. In quibus verbis tria notari merentur; *Character ingenii iuuenilis, prudentia matris, & modus ipse ex sapientia retinendus*.

§. XXXI. *Characterem iuuenilis ingenii* illud indicat, quod Agricola *vehementius quam caute speciem excelsæ gloriæ appetens, acrius philosophiæ studium* (i. e. subtiliores philosophiæ minutias, quarum profundior cognitio parum iuuat eos, qui reip. dignitatibus, curisque civilibus vel conditione generis, vel mandato parentum, vel & sua spe votoque destinantur:) *ultra quam*

quam Romano ac Senatori concessum, haurire conatus est. Notat enim his verbis Tacitus ingenium plerorumque adolescentum, qui, iuuenili imprudentia & errore ducti, ea ferme studiorum doctrinaeque genera sectantur ac colunt, quibus plus vanitatis, ostentationis & subtilitatis, quam veræ in communitate reque publica utilitatis, inest. Ἐπι γὰρ πάντων πραγμάτων, ut ait Isocrates, πρὸς τὰς περὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σωματοποιίαν ἀγαθὰς. Vnde videas plerosque, sibi relictos, præcipue incumbere paradoxis & nouitatibus, aut illis quæ singulari subtilitatis & acuminis specie se commendant. Neque solummodo sectantur inutilia studia, sed etiam, vbi quæstiones aliquot, steriles plerumque ac ineptas, tantumque altercationi & exercendo ingenio comparatas imbiberunt, opinione rarioris sublimiorisque scientiæ inflantur, ac, vt de suo æuo Plinius queritur, statim sapiunt, statim sciunt omnia; neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exemplo sunt. Quo nullum certius falsæ fictitiæque sapientiæ indicium est. Hæc pestis ingeniorum nisi mature adultiorum & prudentiorum monitis ac auctoritate coercetur, aut ætatis incremento sponte cesset, necesse est vt corrumpat etiam excellentissima ingenia, & a vero doctrinae tramite abducatur: præsertim vbi multitudo errantium errori speciem veri circumdat. quod hodie frequentissime fieri videas. Quot enim erecta planeq; illustria ingenia, posthabita Dei impellentis & necessaria suppeditantis reuerentia, omissa reipub. requirentis cura, spreto Parentum ac patronorum mandato ac instituto, ipsa denique naturæ suæ neglecta propensione, sola sæculi consuetudine abrepti, vanissimis nec quicquam profuturis quæstiunculis tempus omne melioribus studiis destinatum consumunt; hoc est, magno conatu nihil agunt! Cuius imprudentiæ suæ hunc tandem fructum longe plurimi ferunt, vt maturiori ætate agnito errore, aut plane desperent de studiorum suorum successu, aut Ecclesiæ reiue publicæ admoti sero nimis indoleant, florem annorum iis studiis se impendisse, quæ in lucem homi-

Or. 2. de
laud. He-
lene.

lib. 8. epist.

231

num protractis, non dicam nulli aut exiguo vsui, sed pæne pudori sint, deridendosque cordatioribus propinent.

§.XXXII. Haud scio an & eorum plerique vehementius quam caute studiorum gloriam, aut potius speciem illius, appetant, qui, diuerso erroris genere, nondum inferioribus studiis subacti imbutique, statim ad altiora, ad quæ tamen nemini sine istis iter est, animum appellunt. Quæ & ipsa inter præcipuas fundi nostri calamitates est: dum multorum cruda adhuc studia in Academicam lucem propelluntur, in eaque, breuiter delibatis, aut omnino præteritis, humaniorum literarum ac solidioris philosophiæ studiis, ad superiores Facultates, vt vocari amant, properant dicam, an rapiuntur? nam esse quosdam, etiam inter eos, quorum erat properantes sufflaminare ac retinere, qui (pudet dictu) impellant potius, negari nequit. Cæterum vt intempestiua hæc festinatio specioso amabilique breuitatis, viæ compendariæ, prudentisq; delectus titulo multos fascinat, iam ante insita ignauiam id omne exosos, quod ampliorem industriam diligentiamque requirit: ita reuera nil aliud, quam, quod illi metuunt, id est, moram & perplexitatem, parit. Nam aspiciunt quidem huiusmodi præcocia ingenia decus altiorum studiorum, sed oculis admodum ineruditis, caligantibus, vagantibus, errantibus. Audiunt reconditæ sapientiæ mysteria, sed nominatenus, ac vere vt mysteria. Ac nihilominus ista superficialia cognitione contenti, falsaque opinione decepti, in ipsis adytis altioris doctrinæ se versari, cunctaque arcana penetrasse, credunt: cum tamen vel a limine arcis eius, in quo solidioris scientiæ opes asseruantur, longissime adhuc absint. Nihil enim solidum, nihil eximium aut subtile, mentem non satis præparatam ingreditur: sed, vt veram solidamque sapientiam adipiscare, certo ordine, ac quibusdam veluti gradibus opus est, per quos ad arcem illius paullatim ascendas, non euoles. Plura de his, aliisque solidi profectus impedimentis cupienti suppeditabit grauissima dissertatio *Ampliss. Bæcleri ad IV histor. Taciti cap. V*: Quæ sicut præsens argumentum vniversim
non

non parum illustrare potest; ita quædam eorum, quæ hucusque diximus, inde desumpta a nobis esse, malumus ingenue fateri, quam, prauo quorundam more, dissimulare, per quos profecerimus.

§. XXXIII. *Prudentiæ Procillæ merito tribuit Tacitus, quod incensum ac flagrantem filii animum coërcuit.* Nam, vt bene ad hunc locum eruditiss. *Bychnerus* noster, utique non mediocris ingenii atque consilii fuit, animaduertere in errorem filii, & nosse modum in rebus; nec pati viuidam adolescentis, & natam agendis rebus indolem in alia deflecti, aut umbratilibus atteri studiis, & reip. reddi ineptam. Abiit vero hac re plurimum a genio multarum e fæminis illustribus: quæ ferme ea potissimum studia in filiis suis probare solent, quæ splendori ac ostentationi, quam vitæ & vsui, aptiora sunt: Quo stolido matrum more pariter non paucos a solidæ virtutis ac sapientiæ studiis, artibusque ciuili vitæ aptis, ad vana & inania abductos, omnis æui exempla, sed maxime nostri, ostendunt.

§. XXXIV. *Modo, vt in rebus omnibus, sic in sapientiæ studiis opus esse, vel sola disciplinarum ac scientiarum varietas, naturæque humanæ conditio euincunt.* Infinita rerum multitudo est, non dicam earum, quæ sciri cognoscique possunt, sed quæ ab ingenuo homine, literisque dedito, debent. Hinc latissimus scientiarum campus, tota rerum vniuersitate si non latior, saltem æque late patens: totque disciplinæ & artes, vt vix numerus earum iniri queat. Neque enim iis adsentiri possumus, qui scientiarum orbem ita iam ordinatum definitumque censent, vt nihil addi possit. Quos vnus *Verulamii*, doctissimi sane viri, opus *de Augmentis scientiarum* facile redarguat. Subinde scilicet nouæ scientiæ cuduntur, nec dubito, plures deinceps excogitatum iri. Nam etiam nunc locum habet, quod ante ∞ Idc annos *Seneca* scripsit, *nondum occupatam* epist. 33. *veritatem, multum ex illa etiam futuris relictum esse.* Nec minus, quæ *alibi* prolixè disserit; cum inter alia: *Multa, inquit, venientis* lib. 7. Nat. æui populus ignota nobis sciet. Multa seculis tum futuris, cum me- quest. c. 31. *moria nostra exoleuerit, reseruantur.* Vide ipsum. Porro singulæ

scientiæ sic comparatæ sunt, vt, nisi forsan ab excellentissimis, planeque extraordinariis ingeniis, penitus imbibiri sine labore, studio, ac disciplina nequeant. Iam si humanæ vitæ breuitatem, si, quantillum ex omni vita sua studiis impendere vel diligentissimi ac robustissimi possint, consideres, facile perspiciēs, multo breuiorem hominis ætatem esse, quam vt tot rebus pernoscendis, tot scientiis addiscendis possit sufficere. Quo fieri necesse est, vt etiam eorum industria ac propositum, qui totam in literarum studiis vitam consumunt, nunquam eo pertingat, vt omnes, aut etiam paullo plures, scientias exacte pleneque percipiant. Quanto minus igitur tale quid sperandum illis est, qui aliquando reipub. operam suam nauare, grauiſſimorumq; negotiorum tractationi adhiberi debent. Proinde, qui huc adspirant, iis maximopere cauendum est, ne in præparatione ad ciuilem vitam occupatos senectus aut infirmior valetudo opprimat, omnemque ferme rei bene gerendæ occasionem illis præcidat. Id quod certo futurum est, nisi modum studiorum adhibeant, prudentique delectu ea tantum persequantur, quæ sibi maxime vsui futura sunt. Nam hæc ipsa neque pauca sunt, neque addisci sine magna industria diligentiaque possunt.

§.XXXV. Recte vero Tacitus obseruauit, *difficillimum esse, ex sapientia modum retinere*. Primo enim, cupiditates animi ad modum rationis posse redigere, magnum sapientiæ opus, adeoque perquam difficile est. Deinde multorum conatibus obstat ordinis ac methodi ignorantia; dum, qui iuuentuti in spem reipub. educandæ viam monstrare debent, aut ignorant ipsi, quis modus, quæ ratio studiorum tenenda; aut inuidia aliisque causis dissimulant. Vnde fit, vt multi hac vna causa a vero studiorum tramite aberrent, quod idoneo ductore destituti sunt. Auget rei difficultatem ipsa rerum scientiarumque connexio: qua fit, vt, quod Cicero ait, *difficile sit in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint pleraque aut omnia*. Accedit ipsius sapientiæ pulchritudo; quæ eundem Ciceronem mouit, vt pronuntiaret illos, qui moderatius philosophandum esse volunt, *difficilem*

2. Tusc.
quæst. c. 1.
lib. 1. de
finib. in
princ.

ficilem quandam temperantiam postulare in eo, quod semel admis-
sum, coërceri reprimique non potest: crederetque, propemodum
iustioribus se uti illis, qui omnino arcent a philosophia, quam iis, qui
rebus infinitis modum constituant, in reque eo meliore, quo maior
sit, mediocritatem desiderent, &c. Postremo & delectatio, quam
studia intemperantius culta plerumque adferunt, opinioque
singularis scientiæ, quæ fere sequitur eam intemperantiam,
multos eo perducunt, ut modum sapientiæ excedant.

§. XXXVI. Regulam siue normam, quæ modum sapientiæ
definit, innuit *Tacitus*, cum ait, *Agricolam* acrius Philoso-
phiæ studium ultra haustum fuisse, quam concessum Romano &
senatori; hoc est, quam decebat eum, qui studia non ad osten-
tationem aut quæstum, quod Græci aliæq; gentes deuictæ so-
lebant, sed ad vsum vitæ & rempub. more Romanorum nobili
locu natorum, referebat. Scilicet pro diuerso fine & scopo,
quem sibi quisque proposuit, sapientiæ quoque ac philoso-
phiæ studia aliter aliterque tractanda sunt. Nam qui solum ea
fini philosophiæ operam dant, ut sciant, aut alios doceant,
his non solum permissum, sed ferme necessarium est, ut nihil
eius disciplinæ ignorent, quam profitentur, adeoque nec illa,
quorum nullus, nisi in disputationibus, vsus est. Neque enim
tam vitæ, quam scholæ discunt. Sed qui lucem negotiorum,
curamque reipub. adfectant, horum longe diuersa est ratio.
Nam ea tantum persequi debent, quæ viris factis vtilia & ho-
norifica futura sunt, & in his maxime, quæ ciuilem vitam ac
rempub. respiciunt; aut sine quibus ista commode addisci
non possunt. Itaque non quærent anxie, *utrum vox sit corpus;*
an macule in luna sint montes, & terra, & flumina; an mores sint
animalia; an bonum sit corpus; ac cetera, quæ olim Stoici, aliq;
philosophorum, magno conatu disputabant, non admodum
dissimilia illis *questionibus dialecticis, metaphysicis, scholasticisq;*
aliis, quæ hodie in plerisque Germaniæ Academiis tantum
non omnia pulpita implent. De quibus præclare *Seneca:* *Uti-*
nam, inquit, *non prodesse illa verborum canillationes & captio-*
se disputationes! nocent. Hoc manifestum est, comminui & debili-
tari

tari generosam indolem, in istas nugarum angustias coniectam. Scilicet, vt idem alibi, nos vt cetera in supernacuum diffundimus, ita philosophiam ipsam. Quemadmodum omnium rerum, sic literarum quoque intemperie laboramus: non vitæ, sed scholæ discimus. Vide eū epistolis XLV, XLIIIX, CVI, & CXIII: in quibus passim eos perstringit, qui in aditu philosophiæ versantes, adyta eius nunquam vident, ac irritum acumen iis angustis exercent, quas nosse, nihil ad virtutem interest. Hęc igitur omnino vitabunt, qui ad remp. adspirant. Contra maxime civilem & moralem scientiam tractabunt, non illam sterilem & generalem, quæ ferme intra vndecim virtutum vocabula, tresque reipub. formas consistit; sed variis casibus fœcundam, atque ad specialiora etiam progressam; nec solum docentem, sed etiam varios animorum characteres exhibentem, regulis informantem, exemplis ac rationibus hortantem aut dehortantem. Huic iungent historias & eloquentiam, quibus carere non possunt, qui in actu rerum versantur; & publici priuatique iuris scientiam; tum, sine quorum adiumento, nemo in istis feliciter progredietur, Græcam Latinamque linguas, Dialecticam, Rhetoricam, Geographiam, Chronologiam, partem physicæ, quæ de facultatibus animæ & affectibus agit, ac cætera, quorum in illis, quæ diximus, doctrinæ generibus vtilitas ac necessitas manifesta est. Sed de his omnibus, & qua ratione vnaquæque scientiarum tractanda, quæ partes eius præcipue deligendæ, tum qui scriptores ante reliquos adhibendi, fortassis alibi. Interim in promptu sunt maiorum virorum scripta, quibus omnem apparatus futuri politici, non pœnitenda diligentia iudicioque, instruxerunt. E quibus imprimis legendi I. Lipsius in not. ad II polit. IX & X, Christoph. Colerus in epistola de studio politico, Arnoldus Clapmarius in Triennio nobilis adolescentis, Io. Caselius in propolitico, cap. XXV & seqq. Hugo Grotius in Consilio de ratione studii politici, Bœclerus in Diss. de politicis Lipsianis, & qui cunctos diligentia superauit, G. Naudæus in bibliographia politica, & Syntagm. de studio liberali.

F I N I S.

RE
DN
TO
VIRI
PA
QVOR
TE
PVBI
DIGNIT
ELEGA
RAR
S
DOMI. F
ET. QVA
PRETIUM

ERAÆ
CAE
SIS
LIBVS
DINI
STRENVIS
ISQVE
VISSIMIS
NTIA. DEX
DEFESSA
CIVIVM
SPLENDOR
ARVMQVE
FICIENTIA
DIBILI
R. ALVNTVR
IV. POSITVM
M. RECIPIVNT

